

Ut ur mardrömmen - är fred i Kongo möjlig?

I slutet av oktober år 2006 förverkligades äntligen de efterlängttade valen i Demokratiska republiken Kongo, de första på fyrtio år. Luften var fylld av förväntningar. Människor i ett krigshärjat land hoppades på fred och en bättre framtid. Valen lyckades, men hur gick det med hoppet om fred och ett slut på den ständiga osäkerheten, infriades det också?

Den 25 november år 2006 närmade sig rebelledaren Laurent Nkundas trupper byn Sake i östra Kongo. Det var samma dag som Högsta Domstolen skulle fastställa resultaten i presidentvalet - ett resultat som inte alls tilltalade Nkunda.

Utanför N:s hydda, på vägen till byn Shasha, var D den första som fick syn på rebellerna. Han kastade lerkrukan med majscolvar ifrån sig och satte av i språngmarsch. Han hann inte långt innan en kula träffade honom i högra sidan. I samma ögonblick rusade N, tjutande av fasa, fram bakom hyddan med en grep i handen. En gerillakula genomborrade hans hjärta och döden var omedelbar.

I byn spred sig paniken. Rebellerna betedde sig konstigt. De stannade inte som vanligt kvar för att råna, de nöjde sig med att tända eld på hyddan och skjuta getterna i inhägnaden. Anfallet mot byn Sake fortsatte sen från sex olika håll. Mellan husen i Sake hade Kongos armé sina maskingevär utposterade i vanlig ordning, men soldaterna klarade inte av att stoppa anfallet. För människorna i byn fanns bara en utväg: att fly in i skogarna för att därifrån ta sig till staden Goma tjugo kilometer längre bort. Ingen trodde att Nkunda med sin rebellstyrka på några tusen män skulle klara av att inta Goma. De hade misslyckats i tidigare försök. Inom några timmar hade närmare 20 000 personer lämnat sina hem.

Flyktingar ännu en gång

De flyende från Sake hade ingen tilltro till arméns eller FN:s förmåga att skydda dem, de litade inte heller på att läget snabbt skulle normaliseras. Deras farhågor visade sig vara berättigade. Senare visade rapporter från området att arméns soldater gjort sig skyldiga till ännu fler kränkningar av de mänskliga rättigheterna än rebellerna.

I Goma mötte de flyende stora svårigheter. Staden var redan från förut full av flyktingar. Somliga av nykomlingarna hade släktingar i stan, som de kunde söka nattkvarter och skydd hos. Men de flesta var hänvisade till en sovplats utomhus på den lavatäckta hårda marken, eller på åkrar, som regnen förvandlat till lervälling. Arbetet på att bygga riskojor vidtog. I brist på bättre fick bananblad duga som tak. I de hårda regnen håller de inte särskilt länge.

När jag ett par månader efter Nkundas anfall återvände till Goma bodde en stor del av flyktingarna fortfarande i samma skjul. Stämningen var betryckt.

Ett halvt år tidigare hade jag stått på en åkerren, som röjts ur ett kärr i byn Masha några kilometer norr om Sake. Då blommade majsfälten i solen, bördigt och rikt på arter. Kärrret, som inte användes till något hade vi skaffat och anvisat flyktingarna som odlingsmark. Kärrret hade hjälpt dem att stå på egna ben, de behövde inte längre mathjälp. Då lyste människornas ansikten av återvunnen stolthet.

Men i riskojorna i Gomas utkanter rådde hunger och dödsskräck. Under våren 2007 lät de flesta flyktingarna småningom övertala sig att återvända till hembyn. Återigen fick de repar och frön med sig: återigen skulle nya åkrar röjas.

Vad håller oroligheterna vid liv?

Den allmänna uppfattningen är att Nkunda fortsätter den väpnade kampen av ett enda skäl: för att försäkra sig om kontrollen av mineraltillgångarna. Uppbackade av Rwanda och Uganda deltog Nkunda, Laurent och Joseph Kabila i Kongos inbördeskrig, till en början på samma sida. Officiellt uppgavs orsaken till inbördeskriget då vara jakten på de hutus, som efter folkmordet på tutsier i Rwanda hade flytt över gränsen till Kongo. Men kampen om kontrollen av naturrikedomarna i östra Kongo har sedermera lyfts fram som den verkliga orsaken till inbördeskriget.

Nkunda lämnade nämligen snart Kongos armé, samlade ihop en egen rebellarmé och tog över kontrollen av de mineralrika områdena. Efter det officiella fredsslutet erövrade han dessutom staden Bukavu, men drog sig senare till den nordliga provinsen av Nord-Kivu. Det är Nkundas partner i Rwanda, som står för beväpningen av hans gerilla, sägs det. Som motprestation förser Nkunda sina kontakter i Rwanda med mineraler.

I dag är Nkunda internationellt efterlyst anklagad för massmord på hutus i området Kisangani. Nkunda är också anklagad för rekrytering av barnsoldater.

Vad skall vi göra?

I första hand kan man kanske tycka att allt talar för att man håller sig så långt borta från Demokratiska republiken Kongo som möjligt eftersom situationen där är så svår. Min egen slutsats är emellertid den rakt motsatta. Det är till Kongo vi ska bege oss, vi behöver anstränga oss att förstå, och vi måste leta efter lösningar, just därför att läget där är så svårt. Vad är det vi kan göra?

Agenda för fred

Allra först måste säkerheten förbättras. FN:s fredsbevarande operation i Kongo är den största någonsin, med 17 030 soldater och 1 900 poliser och observatörer. Kostnaderna för operationen uppgår för närvarande till över en miljard per år. Det pris vi betalar för den stabilitet som FN-trupperna kan skapa är emellertid lägre än priset för ett krig som kräver tusentals människoliv.

FN:s viktigaste samarbetspartner i arbetet på att trygga säkerheten i landet är Kongos armé, vilket de facto försvårar operationen ansenligt. Orsaken till detta är situationen inom den kongolesiska armén. En stor del av den kongolesiska arméns nuvarande befäl och soldater är före detta rebeller med oräkneliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna på sitt samvete. Armén är i själva verket i dag den största orsaken till vanliga människors brist på säkerhet. FN måste alltså som nästa steg lyckas med att utbilda och disciplinera Kongos egen armé.

Hoppet lever

Trots allt är läget i Kongo mer hoppfullt än på länge. De demokratiska presidentvalen förra hösten var ett stort steg i ett land, härjat av inbördeskrig. Trots problemen lyckades genomförandet av valen. Redan det är en otrolig prestation i ett land stort som Västeuropa men med bara 500 kilometer asfalterad väg. Den andra viktiga uppgiften på väg mot fred är att bygga upp och stödja statliga strukturer. Det är ett arbete som kräver tålamod och långsiktigt tänkande.

Rent konkret betyder det här att de demokratiska förhållandena måste stabiliseras och rättsväsendet återupplivas. Stödåtgärder behövs i uppbyggandet av grundstrukturer i en stat, såsom utbildning och hälsovård. EU har satsat mycket pengar på Kongo. Äntligen ger också den afrikanska diplomatin EU sitt stöd i ansträngningarna att bygga upp en statsstruktur.

FN har lyckats bättre med att bygga upp statsstrukturer än med att trygga säkerheten. Men vägen från demokratiska val till ett stabilt samhälle är lång och resan ännu bara i sin början. En förutsättning för att fredsarbetet skall kunna fortsätta är att finansiärer som EU visar trofasthet mot projektet.

Staten bör ha kontroll över naturresurserna

Steg nummer tre på väg mot fred gäller de rika naturresurserna i Kongo. Det är staten, som bör kontrollera naturresurserna och ansvara för att internationella spelregler följs. Detta skulle avlägsna den största orsaken till fortsatta väpnade konflikter. I östra Kongo är det fortfarande alltför lätt att göra goda affärer på illegal gruvdrift och smuggling.

Men vem äger gruvorna i dag?

Ett stort problem är frågan om äganderätten till gruvorna i ett korrumperat land, där den som har gett sitt stöd till en makthavare eller deltagit i militära operationer har kunnat räkna med att få köpa en gruva eller rentav få gruvor till skänks som tack för hjälpen. Parlamentet har tillsatt en arbetsgrupp, som har tagit fram många förslag på hur omregleringen av ägandet kunde gå till.

Elektronikbolagen kunde hjälpa till

Om de så önskade kunde komponenttillverkare och elektronikbolag i väst öka sina påtryckningar och se över de interna spelreglerna på sitt område och sålunda medverka till att upptäcka och täppa till kryphål och gråzoner mellan legal och illegal råvaruproduktion. För flera bolag tycks det vara viktigare att bevisa att problemen i Kongo inte berör dem än att använda sitt inflytande till att stöda en fredlig lösning på en av världens värsta humanitära kriser.

Antti Pentikäinen

Skribenten är direktor för Kyrkans Utlandshjälp i Finland.

Översättning från finska: Ann-Britt Kaca

Viss textredigering: Linda Persson, Kyrkornas globala vecka.

Ovanstående text författades i samband med Ansvarsveckan, Kyrkornas globala veckas motsvarighet i Finland, som hölls 2007. Läs gärna mer om det nuvarande politiska läget i Kongo-Kinshasa på Utrikespolitiska institutets Landguiden www.landguiden.se